

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

ÁTALAKULÓ PIACOK A GLOBALIZÁCIÓBAN

MARKOVSZKY GYÖRGY dr.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Kulcsszavak: piackoncentráció, globalizáció, tőkekoncentráció, derivatív piacok, e-kereskedelem.

A világgazdaság gyorsuló növekedése, a vezető térségek és államok világtermelésen belüli arányának változásai, új térségek felzárkózása, a nemzetek feletti, nemzeteken túlnyúló vállalkozások koncentrációjának fokozódása és arányuk növekedése, összességében egyre erősödő földrajzi és vállalati tőkekoncentráció figyelhető meg. Az ágazati koncentráció a hagyományos iparágak mellett a szolgáltatási szektor ágazataiban is erősödik. A pénz- és tőkepiacok, a világ legnagyobb tőzsdéinek forgalmi fejlődése – ingadozásaik ellenére is – dinamikus. A származékos tőzsdei termékek, derivátumok forgalma többszöröse a részvényforgalomnak, volumene és érzékenysége az üzleti élet barométerévé emelte.

A hazai gazdaság illeszkedése a világgazdaságba ellentmondásos. Az elsősorban külföldi tőkével működő nagyvállalati kör kiválóan teljesít, nő az export, a kis- és középvállalkozások azonban gyengék maradtak, felzárkózásuk kétséges. A feldolgozott adatok a hazai koncentrációs folyamat gyorsulását is bizonyítják.

A magyar tőkepiac, a nyilvános tőzsdei forgalom növekvő mérete mögött a származékos piacok egyre növekvő aránya a piac biztonságát növelő tényező. A határidős és derivátumpiac az összes forgalom közel 50%-át képviseli. A magyar gabona és olajosmag piac az árutőzsdén a határidős devizaforgalom 10%-át képviselte az elmúlt időszakban, ez a tény a helyi piacok elsorvadását, térszerését mutatja.

Az ezredfordulót követő időszak új piaci áramlata, az elektronikus kereskedelem növekedése dinamikus, és bizonyos területeken (beszerzés) részaránya jelentős.

BEVEZETÉS

Az utóbbi másfél évtized piaci átalakulását a piacok növekedése, koncentrációja és ezzel párhuzamos diverzifikációja, többféle folyamat egyidejű jelenléte jellemzi. A megismerés folyamata, a közgondolkodás és a tudományos fejlődés olyan méretű változásokkal találkozott, mint a természettudományokban tapasztalható, kiterjedésében az új csillagrendszerekig, mélységében a kvarkok létezésének bizonyításáig terjedt.

Hazánkban a piaci folyamatok gyors és több területre ható változatait azért is nehéz

feldolgozni, mert hiányzik a piacfejlődés szerves folyamata és ennek tudományos, valamint közgondolkodásbeli háttere. A gazdasági rendszerváltás, az új piacgazdaságként definiálható gazdasági struktúra kialakítása, majd önjáró rendszerként történő elfogadása, elfogadtatása önmagában is nehéz és időigényes feladat.

A hazai és külpiaci kapcsolatok robbanásszerű átalakulását párhuzamosan több világgazdasági folyamat kísérte. A világgazdaságot átalakító folyamatok közül egyik számunkra fontos eleme az Európai Unió, mint egységes piac megjelenése és ebben új szerepünk, a folya-

matból adódó lehetőségek és kihívások. De az Európai Uniót is szorító világverseny, a globalizációs folyamat is ebben az időszakban gyorsult fel.

A világ vezető térségei – Észak-Amerika, Európa, valamint Távol-Kelet, Japán, Kína, a jövőben esetleg újabb világtérségi szereplők: India, Dél-Amerika – más dimenzióba helyezik a piaci versenyt és méreteket.

A technika, elsősorban az elektrotechnika, a digitalizáció az egész gazdasági folyamatrendszer átformáló eszközként jelenik meg, így megoldódik a globális méretekhez kötődő óriási adatmennyiségek kezelése, és lehetővé válik a földrajzi távolságok relativizálása.

Az elvont, származékos piacok fejlődése új távlatokat nyit, a határidős tőzsdei kereskedelem után megjelentek az opciók, mint piaci termékek, a különféle derivátumok, tehát emberi gondolkodás során létrehozott, fizikailag nem létező, virtuális termékek és piacok. A digitalizált világ a kitágított határokon túl újabb vir-

tuális piacokat teremt, ami a piaci fejlődés új szakaszát jelenti (e-kereskedelem).

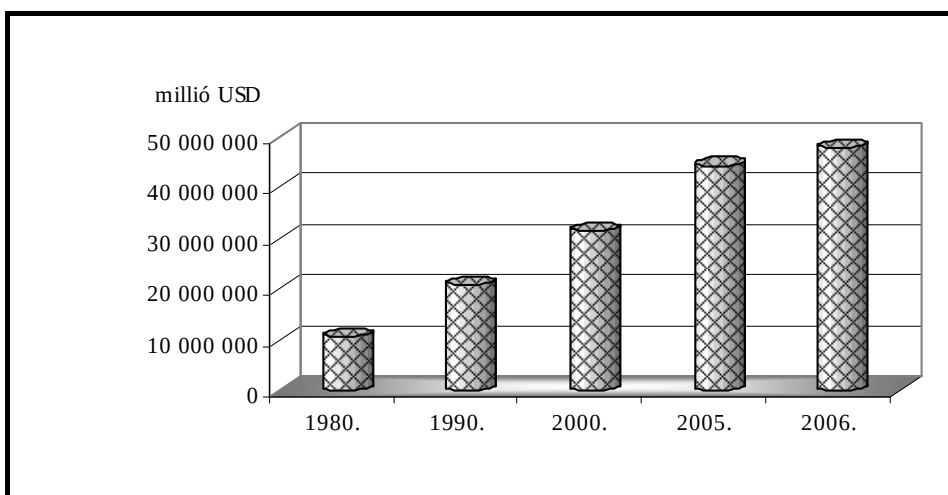
A leírt és a piacok átláthatóságát egyszerre könnyítő és nehezítő folyamatok együttesen jelentik a globalizációt. Lényegében ezek a folyamatok és lehetőségek indították be a vállalati méretek eddig nem látott növekedését, koncentrációját, valamint létrehozták a nemzetek feletti vállalatok egyre nagyobb piaci súlyát.

A GYORSULÓ VILÁGGAZDASÁGI NÖVEKEDÉS

A világtermelés 1980-tól 4,5-szeresre növekedett, ami az időszak első 10 évében kétszeres volument, a második 10 évben másfélszeres értéket mutatott és 2000 óta az ütem újra gyorsult (1. ábra). Az éves növekmény értéke 1980-1990. években évi 1 021 Mrd USD, 1990-2000. évtizedben évi 1 075 Mrd USD, 2000-2005. években évi 2 564 Mrd USD és 2006. évben 3 382 Mrd USD. Az éves növekmények alakulása egyértelműen igazolja a gyorsuló növekedést.

1. ábra

Világ GDP összesen

Forrás: The Forbes 2000 – Forbes.com

A világtermelés alakulását az irodalom elsősorban a százalékos növekedési

ütem változásán keresztül vizsgálja (Tömpe, 2004; Kiss J., 2006; IMF előre-

jelzések). A növekedési ütem hosszabb időszakon átívelő trendjét mutatja, hogy 1986-1995 között évi átlagos 3,3%; 1996-2005 között évi átlagos 3,8% a növekedés üteme; 2001. évtől a növekedés gyorsul.

VILÁGMÉRETŰ ÉS TÉRSÉGI KONCENTRÁCIÓ, GLOBALIZÁCIÓ

A világ fejlett térségei és államai egyre nagyobb arányban képviseltetik magukat a világtermelésből. A kiemelt négy térség, illetve állam a világtermelés kétharmadát adta a vizsgált időszak ele-

jén, több mint háromnegyedét 2000-ben. A 2000. évet követő aránymódosulás nagyrészt a japán recesszió egyértelmű következménye, kisebb mértékben pedig az USA gazdasági növekedésének mérséklődése az ok. A japán visszaesés 2000-et követően a világtermelésből való arányának 5%-át érte el.

A világtermelés koncentrációja 2000-ig intenzíven folytatódott. Az előzőekben írt japán visszaesést figyelembe véve és Kína robbanásszerű fejlődését látva, a koncentrációs folyamat nem lassul, csak átmeneti ingadozásokat mutat.

1. táblázat

A világtermelés alakulása, a vezető térségek és államok súlyának növekedése

Megnevezés / adatok: millió USD	1980.	1990.	2000.	2005.	2006.
Világ GDP összesen	10 609 976	20 819 914	31 567 260	44 384 871	47 766 580
Növekedés (1980=100%)	100,0%	196,2%	297,5%	418,3%	450,2%
Ebből:					
USA	2 789 525	5 803 075	9 762 100	12 455 068	13 262 074
Részarány a világtermelésből	26,3%	27,9%	30,9%	28,1%	27,8%
EU	2 894 648	6 218 576	8 233 580	11 748 710	14 205 938
Részarány a világtermelésből	27,3%	29,9%	26,1%	26,5%	29,7%
Japán	1 060 640	3 039 988	4 763 833	4 505 912	4 463 590
Részarány a világtermelésből	10,0%	14,6%	15,1%	10,2%	9,3%
Kína	301 508	387 772	1 252 298	2 228 862	2 554 200
Részarány a világtermelésből	2,8%	1,9%	4,0%	5,0%	5,3%
Vezető államok összesen	7 046 321	15 449 411	24 011 811	30 938 552	34 485 802
4 vezető állam, illetve térség részaránya	66,4%	74,2%	76,1%	69,7%	72,2%

Forrás: The Forbes 2000 – Forbes.com

Ez a globalizációs – világméretű koncentrációs – folyamat Magyarország számára végül is előnyös. A magyar GDP a világtermelés 0,173%-át adta 1990-ben, 0,148%-át 2000-ben és 0,246%-át 2005-ben.

A NEMZETEK FELETTI VÁLLALATI KONCENTRÁCIÓ ERŐSÖDÉSE

A térségi koncentráció mögött lényeges a vállalati méretek koncentrációja, a

nemzetek feletti vállalatok súlyának folyamatos növekedése.

A koncentráció mértékén túl figyelemre méltó, hogy az első 10 helyezett vállalat az első 100 vállalat összes árbevételének 24%-át érte el 1999-ben, 31%-át 2005-ben, 29,6%-át 2006. évben. Az első 10 helyezett átlagos árbevétele a magyar GDP több mint háromszorosa volt 1999-ben és alig több mint kétszerese 2005. és 2006. években, ami a magyar gazdaság felzárkózását mutatja (2. táblázat).

A vállalati méretek koncentrációját érdemes vizsgálni az árbevételen túl a tőke méretek alakulásának elemzésével.

Az eszközérték TOP-100-on belüli koncentrációja is zajlik, az első 10 helyezett növekedési üteme messze meghaladja az átlagot. A TOP-100 teljes éves eszköznövekménye 4 133 380 millió

USD, és ezen növekmény 42%-át az első 10 vállalat adta (3. táblázat).

A *profitméretek vizsgálata* érdekes összefüggéseket mutat.

A világső 100 cég árbevétel-növekedésének üteme sokkal kisebb, mint a profitnövekedés vagy a tőkenövekedés üteme (4. táblázat).

2. táblázat

A világ legnagyobb méretű, árbevételű cégei első 100 helyezettje és súlya a világ gazdaság GDP-jében

Megnevezés / adatok: millió USD	1999.	2005.	2006.
Első 10 helyezett vállalat	1 402 482	2 117 440	2 188 940
Első 50 helyezett vállalat	3 945 747	5 107 520	5 406 550
Első 100 helyezett vállalat	5 811 487	6 808 780	7 397 040
Első 100 helyezett árbevétele a világ összes GDP %-ban	18,9%	15,3%	15,5%

Forrás: The Forbes 2000 – Forbes.com

3. táblázat

A világső 100 cég tőkealakulása 2005-2006. évben

Megnevezés / adatok: millió USD	2005.	2006.	Növekedés
Eszközérték szerint			
Világső 10 vállalat eszközértéke	11 837 570	13 588 840	14,8%
Világső 50 vállalat eszközértéke	33 466 688	37 048 820	10,7%
Világső 100 vállalat eszközértéke	37 966 210	42 079 590	10,8%

Forrás: The Forbes 2000 – Forbes.com

4. táblázat

A világső 100 cég profittőmegének alakulása 1999-2006. években

Megnevezés / adatok: millió USD	1999.	2005.	2006.
Profittőmeg szerint			
Világső 10 vállalkozás profitösszege	81 872	147 330	194 450
Belső arány a TOP-100-ból	33,6%	30,0%	28,2%
Világső 50 vállalkozás profitösszege	219 301	419 340	513 870
Belső arány a TOP-100-ból	90,1%	73,8%	74,7%
Világső 100 vállalkozás profitösszege	243 445	567 750	687 770
Világső 100 vállalkozás növekedése 1999=100%	100,0%	233,2%	282,5%

Forrás: The Forbes 2000 – Forbes.com

A profittermelés koncentrációját világosan mutatja, hogy az első 10 legnagyobb profitot előállító vállalat a profit TOP-100 értékéből 30% körüli értéket képvisel, míg az első 50 cég a profit TOP-100 közel háromnegyedét realizálja. Az együttes profittőmeg az első 100 cég esetében 2005. év-

ben a magyar GDP hatszorosa, és közel azonos Hollandia GDP-jével.

A világ TOP-100 listán szereplő vállalatok ágazati megoszlása mutatja az egyes ágazatokban végbemenő koncentrációt. Az ipari ágazatok közül a hagyományosan koncentrált olaj- és járműipar

vezetett hosszú ideig, de az utóbbi években az olajipar mellett a pénzügyi szolgáltatások és biztosítások piacának koncentrációja a legerősebb.

Az első 50 helyezett körében csökkent a kereskedelem, a járműipar, az elektronika, a számítógépgyártás, az élelmiszer-, háztartás-vegyi- és gyógyszeripar képviselőinek száma. Érdekes jelenség a közüzemi szolgáltatók koncentrációja, számuk növekedése a távközlés mellett.

Az átrendezés trendjei az első 100 vállalkozás körében mutatják a világgazdaság egészének mozgási irányait, így a felzárkózó térségek és országok fejlesztéspolitikai céljait ezekhez a trendekhez célszerű igazítani.

A VILÁGKERESKEDELEM NÖVEKEDÉSE

A világkereskedelem – az összes áru és szolgáltatás export és import – az utóbbi 20 évben a világ GDP növekedési üteménél gyorsabban bővült. A világkereskedelem bővülésének átlagos éves növekedési üteme 1986-1995 között évi 6,2%, 1996-2005 között évi 6,5%, míg a GDP növekedés azonos időszakban évi 3,3%, illetve 3,8%. Ez a tendencia rész-

ben a nemzetgazdaságok növekvő nyitottságára, a WTO tárgyalások részleges sikereire, a liberalizálódó kereskedelem-politikára utal. Ebbe az irányba hatnak a multinacionális, transznacionális vállalatok erősödő jelenlétükkel, de ezt a folyamatot gyorsítja a műszaki informatikai fejlődés, az info- vagy telekommunikáció robbanásszerű fejlődése és a logisztika, mint önálló üzletág kiépülése is.

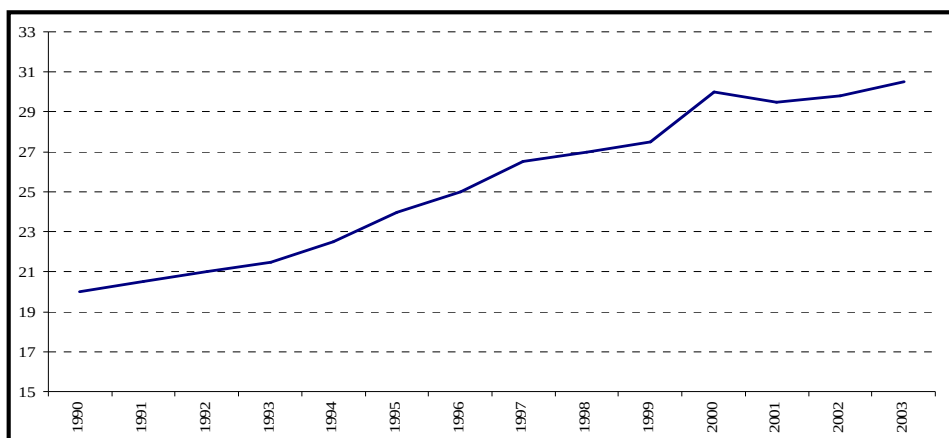
A világkereskedelem szervezeti változásait 2000-től új irányok jellemzik. Ettől az évtől kezdve a fejlődő és átalakuló országok, gazdaságok átlagos export-import növekedési üteme meghaladja a fejlett országok növekedési ütemét. Ez a növekedési ütem az export tekintetében 1996-2005. években évi 9,3%, import esetében ugyanezen időszakban 8,8%. A világ 2003. évi 559,6 Mrd USD teljesítményének 26,6%-át adja a fejlődő világ.

A fejlődő, illetve átalakuló régiók export-import teljesítményének 40%-át Ázsia adja.

A közép-kelet európai országok a világ export-import teljesítményének 4,0%-át képviselik, ez a fejlődő országokon belül 13,8%, azaz Ázsia teljesítményének egyharmada.

2. ábra

A világkereskedelem világ GDP-jéhez viszonyított aránya, 1990-2003

Forrás: World Trade Report 2004, WTO Geneva, 2004

A KÜLFÖLDI BERUHÁZÁSOK INTENZÍV NÖVEKEDÉST KÖVETŐ CSÖKKENÉSE, TERÜLETI ÁTRENDÉZŐDÉSE

A világ összes külföldi beruházásainak értéke a '90-es években dinamikusan nőtt, 2000-ben 1 388 Mrd USD értéken tetőzött, és a tárgyévi GDP 4,4%-át tette ki. 2000 után a csökkenés folyamatos, a 2000. évi érték 58,9%-a 2001-ben; 48,9%-a 2002-ben; 40,3%-a 2003-ban.

A beruházások növekvő aránya került a fejlett országokba 2000. év előtt, 2000-ben a csúcs 79,8%. 2000 után a fejlett országok aránya csökkenő, 2003-ban 65,5%.

A fejlődő országok 2000-ig csökkenő arányú részesedését az ezredfordulót követően növekvő részesedés jellemzi (20,2%-ról 34,5%). A fejlődő országok csoportján belül Ázsia térnyerése szembevető (2000 után megkétszereződve, 2003-ban 19,2%) (5. táblázat).

A VILÁG PÉNZ- ÉS TŐKEPIACAINAK FELGYORSULÓ VÁLTOZÁSAI

Részvénypiacok. A legnagyobb piacok tőzsdéinek részvényforgalmát 1996-2005 között a 6. táblázat részletezi.

5. táblázat

Külföldi beruházások alakulása a világ térségeiben

Megnevezés / adatok: millió USD	1992-1997.	1998.	2000.	2002.	2003.
Világ	310 879	690 905	1 387 954	678 751	559 579
Ebből:					
Fejlett országok	180 750	472 545	1 107 987	489 907	366 573
Fejlődő országok	118 596	194 055	252 459	157 612	172 033
Közép-Kelet Európa	11 533	24 305	27 508	31 232	20 973
Fejlődő országokból Ázsia	74 494	102 449	146 195	94 474	107 278

Forrás: World Investment Report 2004, UN, New York, 2004

6. táblázat

A világ tőzsdéinek összesített kontinens részvényforgalmai

Megnevezés / adatok: milliárd USD	1996.	1999.	2000.	2003.	2005.
Részvényforgalom					
Észak-Amerika	7 848	20 502	33 941	18 263	25 981
Dél-Amerika	203	111	120		
Európa	5 003	12 499	18 970	9 939	15 754
Afrika	74	190	286	223	486
Ázsia, Óceánia	2 518	4 205	4 992	4 905	8 832
Részvényforgalom összesen	15 646	37 507	58 309	33 330	51 053

Forrás: World Federation of Exchanges – www.world-exchanges.org

Egy évtized során, a világ tőzsdéinek tőzsdeszövegsége adatai alapján, a részvényforgalom több mint háromszorosára növekedett (326%), és a világ 2005. évi GDP-jének (44 385 Mrd USD) 115%-a. A

két legfejlettebb térség – Észak-Amerika és Európa – tőzsdéi a teljes forgalom 81,7%-át adták 2005-ben, de forgalmi részarányuk csökkenő (2005-ben 84,6%; 2000-ben 90,7%; 1999-ben 88,1%; 1996-ban 82%).

A fejlett országok arányának visszaszorulását az ázsiai piacok térnyerése okozta, főként Kína, Hongkong. A látványos ázsiai fejlődés 2003-2005 között 80%-os, azaz évi átlag 40%.

A 2000 utáni jelentős és gyors korrekció – a visszaesés 2000-2003 között 40% – a koncentrált részvényt piac érzékenysége, növekvő kockázataira figyelmeztet.

Határidős és opciós termékek, derivatív piacok. A határidős és opciós termékek piaca az elmúlt években sorra

bővült az opciós jogok, a SWAP kamatügyletek, a különféle indexek tőzsdei kereskedelmével.

A világ származékos piacai – első sorban az USA és Japán válságtünetei miatt – az ezredfordulón jelentős visszaesést könyvelhettek el. A 2000. évi forgalom az 1996. évinek töredékére zsugorodott, 2000-től viszont 2003-ig dinamikusan nőtt, majd 2005-re újra csökkent. A forgalmi változásokat térségi piaconként a 7. táblázat részletezi.

7. táblázat

A világ tőzsdéinek összesített kontinens derivatív forgalmai

Megnevezés / adatok: milliárd USD	1996.	1999.	2000.	2003.	2005.
Határidős és opciós termékek					
Észak-Amerika	16 015	140 594	627	23 779	41 427
Dél-Amerika		770	24		
Európa, Afrika, Közel-Kelet	25 664	55 334	88	17 792	45 806
Ázsia, Óceánia	14 524	3 161	34	102 122	27 999
Határidős és opciós termékek összesen	56 203	199 859	773	143 693	115 232

2000. év után Észak- és Dél-Amerika tőzsdei adatai együttesen szerepelnek.

Forrás: World Federation of Exchanges – www.world-exchanges.org

A származékos tőzsdei termékek forgalma az adott év részvényforgalmához viszonyítva 1996-ban 359%, 1999-ben 532%, 2000-ben 0,01%, 2003-ban 431%, 2005-ben 225%.

Ezt a piacot nagy volumene, kis költségigénye és kockázata mellett a fokozott érzékenység jellemzi. 2000-ben szinte megsemmisült a teljes piac, a bizalom alapjaiban rendült meg. Az újjáépüléshez évek kellettek, de a bizalmatlanság nem múlt el, amit bizonyít a 2005. évi visszaesés.

AZ ELEKTRONIKUS KERESKEDELEM

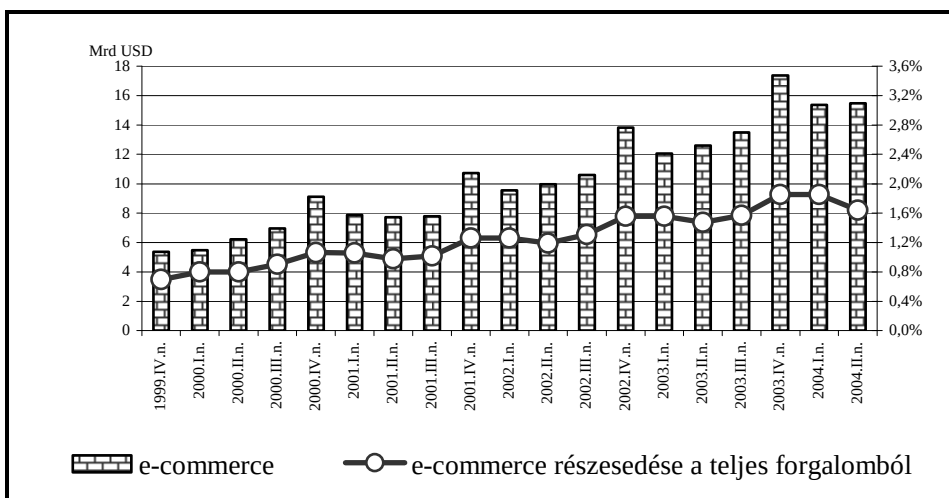
Az ezredfordulót követő időszak a virtuális piacok új megjelenési formáit hozta létre. Az egyik ilyen – ma még nehezen felismerhető változásokat hozó – új piac, az e-kereskedelelem. A legfejlettebb USA elektronikus kereskedelme sem éri el a teljes kereskedelmi forgalom 2%-át, de

értékben már évi 50 Mrd USD. Az USA 2000. január 1. – 2004. június 30. közötti negyedéves e-kereskedelmi forgalmi adatait és arányát a 3. ábra mutatja.

Az elektronikus kereskedelemben részt vevő vállalatok aránya az EU fejlett országaiban (EU-15) dinamikusan nő, és 2003-ban a beszerzési piacokon egyharmados arányt ért el. Öt év alatt – 1998-2003 között – 5%-ról indulva ez a dinamika mutatja az e-kereskedelelem jövőbeni lehetőségeit. A vállalati beszerzésekben pedig óriási nyomás nehezedik a beszerzőkre, hogy a beszerzéseiket átláthatóan, szinte a nyilvánosság előtt bonyolítsák, és az élesedő versenyben érvé el a lehetséges legalacsonyabb beszerzési árat. Ezért a beszerzési piacon robbanásszerű a terjedés. Az e-kereskedelelem tovább liberalizálja az árupiacokat, nem ismer ország- vagy kontinenshatárokat.

3. ábra

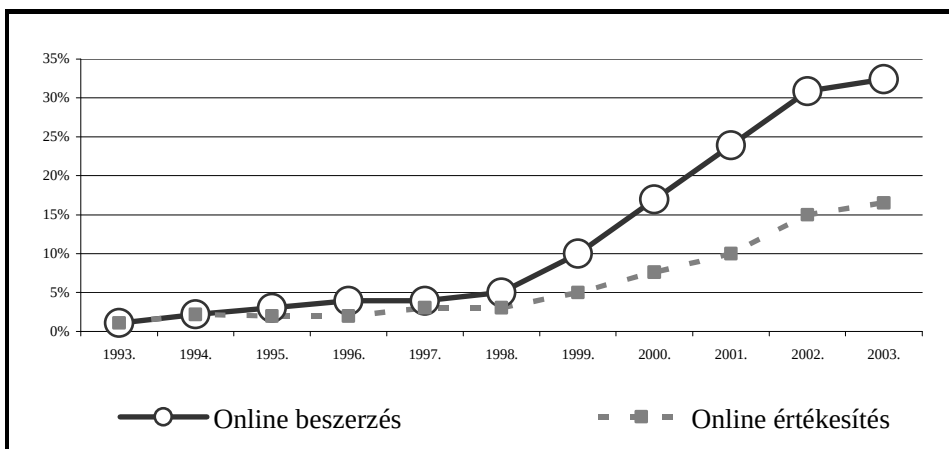
Az USA e-kereskedelem forgalmi adatai 2000-2004. években

Forrás: US Census Bureau

4. ábra

Az EU-15 tagállamok vállalatainak aránya az e-kereskedelemben

Forrás: e-Business Watch, 2003

Magyarországon, a GKI becslése szerint, a 2005. évi elektronikus kereskedelmi forgalom elérte a 19 Mrd Ft értéket, és 2006. évre 26-27 Mrd Ft forgalmat jelez. A ma még alakuló magyarországi piac ígéretes és várható, hogy szélesedik a „választék”, lesznek vegyes, fizikai bolttal is rendelkező, valamint csak online értékesítő e-kereskedők.

A HAZAI GAZDASÁG ILLESZKEDÉSE A VILÁGGAZDASÁGBA

A magyar gazdaság illeszkedését a világgazdaságba mutatja a hazai piacon működő, és a világgranglista első 100 helyén szereplő multinacionális vállalkozások aránya és volumene (8. táblázat).

8. táblázat

Külföldi tőke aránya a hazai TOP-100 ranglista vállalkozásaiban

Megnevezés	1999.	2003.	2004.
A TOP-100 ranglistán szereplők száma			
100%-ban külföldi tőkével működők száma	25	37	39
75-100% közötti külföldi tőkével működők száma	23	13	20
50-75% közötti külföldi tőkével működők száma	5	10	8
Összesen	53	60	67

Forrás: Figyelő TOP-200 Évkönyvek

A működő tőke beáramlás erejét és hatékonyságát mutatja, hogy 2004-re a TOP-100 vállalatlista első 100 helyének kétharmadát az 50% feletti arányban külföldi tulajdonban álló cégek képviselték. A TOP-100 ranglistán szereplők export árbevételi aránya összes bevételükből

differentiáltan növekszik. Míg a 100%-os exportarány 1999-ben 4 élenjáró vállalatnál volt megtalálható, addig 2004-ben csak egy TOP-100-ba tartozó vállalkozás folytatott kizárólag exportértékesítést. Jellemzően a 75-100% közötti exportarányú vállalkozások száma nőtt (9. táblázat).

9. táblázat

Az exportteljesítmény aránya a hazai TOP-100 vállalkozásnál

Megnevezés	1999.	2003.	2004.
A TOP-100 ranglistán szereplők száma			
100%-os exportarány	4	4	1
75-100% közötti exportarány	8	14	14
50-75% közötti exportarány	13	10	10
Összesen	25	28	25

Forrás: Figyelő TOP-200 Évkönyvek

A TOP-100 ranglistán szereplő vállalkozások exportteljesítménye összes árbevételük és a teljes magyar export arányában is növekvő. 1996-ban az exportteljesítmény nem elsősorban a hazai TOP-100 ranglista cégeitől származott. Ez mutatja a gazdaság

akkori szerkezetét is. A jellemzően nagyok akkor még az állami vállalatok voltak. 1999-től a TOP-50 exportőr vállalkozás egyre nagyobb hányada került ki a TOP-100 árbevételű cégek közül, azaz a többségében külföldi érdekeltségű vállalkozások köréből.

10. táblázat

A hazai TOP-100 vállalkozás és TOP-50 exportőr exportteljesítménye

Megnevezés / adatok: millió Ft-ban	1996.	1999.	2003.	2004.
TOP-100 exportbevétele	756 477	3 114 671	5 507 187	6 636 476
TOP-50 export ranglista exportbevétele	869 162	3 243 966	5 709 559	6 652 597
TOP-10 export ranglista exportbevétele	515 713	2 323 775	3 873 595	4 339 574
TOP-10 exportőr a TOP-50 exportőr összes exportjából	59,3%	71,6%	67,8%	65,2%
TOP-50 exportőr a TOP-100 ranglista összes exportjából	114,8%	74,6%	70,3%	65,3%

Forrás: Figyelő TOP-200 Évkönyvek

A MAGYARORSZÁGI KONCENTRÁCIÓS FOLYAMATOK FELGYORSULÁSA

A hazai kis- és középvállalkozói – 0-9 fő közötti létszámú – vállalkozások az összes vállalkozás számának 95%-át képviselik, míg a nettó árbevételből alig több mint 20%-kal részesednek. A teljes kis- és középvállalkozói szektor állítja elő a nettó árbevétel 40%-át és a hozzáadott érték közel egyharmadát. A 250 fő feletti vállalkozások – kevesebb mint 1 000 vállalkozás – adja a nettó árbevétel átlag 40%-át és a hozzáadott érték közel felét! A vállalati koncentráció ilyen foka nálunk a kis- és középvállalkozások rö-

vid múltjával, tökeszegénységével, méretgazdasági problémáival, innovációs készségeinek hiányával, technológiai gyengeségével, hiányos vezetői vállalkozási készségével és forráshoz jutási nehézségeivel magyarázható. Mindezeket a 11. táblázat, valamint az 5. ábra szemlélteti és jól érzékelteti a magyarországi gazdaság duális jellegét, ahol hiányzik az erős, egészséges középvállalkozói kör. Az elmúlt évtized támogatáspolitikáinak csődjét is bizonyítja a kialakult helyzet. Valójában az exportra termelő, külföldi tulajdonú nagyméretű cégek beszállítói körének kiépítése, bővítése hiányzik és várat magára.

11. táblázat

A hazai működő vállalkozások száma, mérete, megoszlása

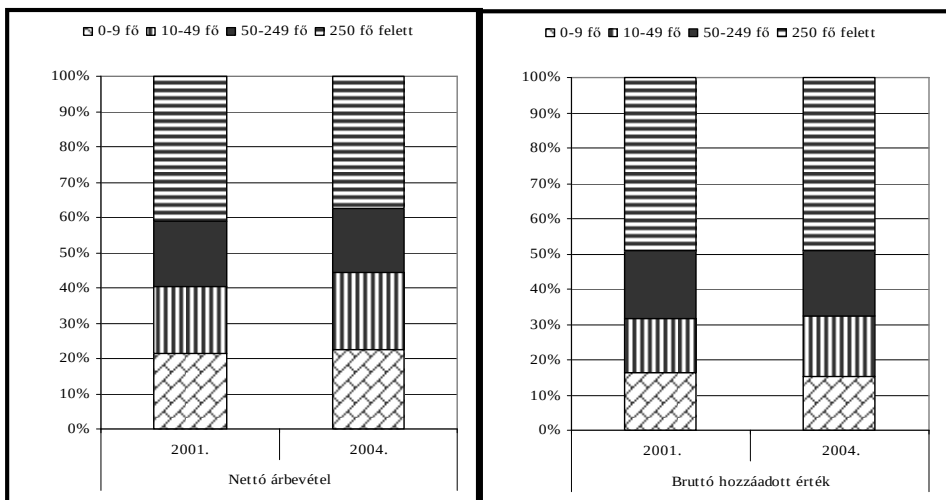
Létszám	Vállalkozások száma (db)			Vállalkozások megoszlása		
	2003.	2004.	2005.*	2003.	2004.	2005.
0-9 fő	664 344	670 604	662 771	95,18%	95,09%	95,17%
10-49 fő	27 673	28 672	27 627	3,96%	4,07%	3,97%
50-249 fő	5 002	5 016	5 068	0,72%	0,71%	0,73%
250 fő felett	955	944	934	0,14%	0,13%	0,13%
összesen	697 974	705 236	696 400	100,00%	100,00%	100,00%

Forrás: KSH adatok

* Nem végleges adatok

5. ábra

A hazai működő vállalkozások részesedése a nettó árbevételből és a hozzáadott értékből

Forrás: APEH adóbevallási adatokból számítva, GKM, GOP 2006. október

EGYES NEMZETGAZDASÁGI ÁGAK TELJESÍTMÉNYÉNEK ARÁNYELTŐLŐDÉSE A RENDSZERVÁLTÁST KÖVETŐ ÉVTIZEDBEN (1991-2001)

Az *élelmiszertermelés* különleges minőségű, magas készütségű, rés piacokat nyitó és biotermékek számára nyújt növekedési lehetőséget.

Az *energiaiparba* történő bekapcsolódás, a bioenergia előállítás a másik kitorési pont lehet a jövőben, akár a bioetanol vagy biodízel előállítás.

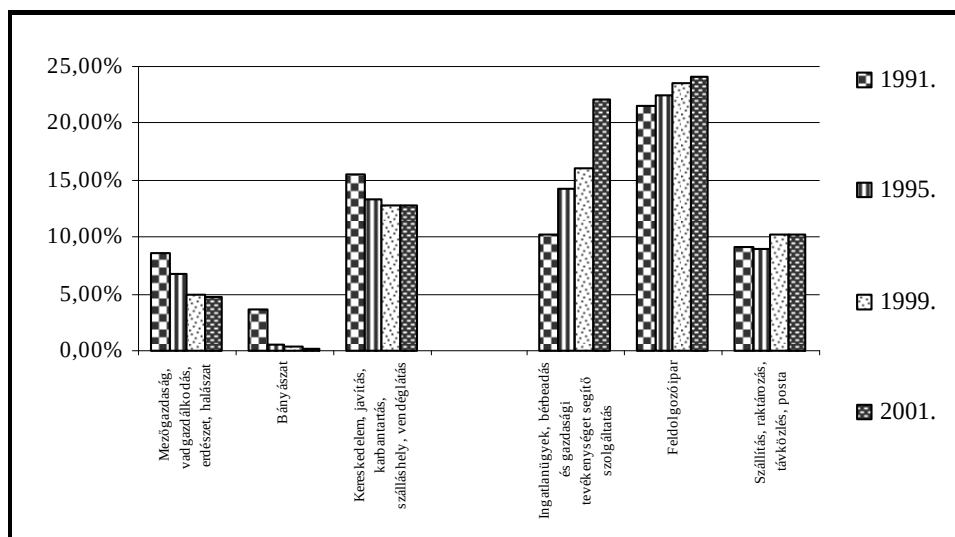
A harmadik irány a *mezőgazdaság és vidék környezetfenntartó szerepének tudatos vállalása* és erősítése, mindezt alárendelve a fenntartható fejlődés követelményének, azaz, hogy a mezőgazda-

sági termőföld és vidék, természeti környezet környezeti állapotát a következő generációk értékcsökkenés nélkül vehessék birtokba.

A magyar nemzetgazdaság vesztesei eltérő mértékben szenvedték meg a gazdasági szerkezet átalakítását. A mezőgazdaság a hosszútávon vesztes ágazatok közé tartozik a bányászattal, mint nyersanyag kitermelő iparággal együtt. A mezőgazdasági termékek liberalizálódó forgalma, az EU belső import a hazai mezőgazdasági termelés célirányos, piaci alapú fejlesztését sürgeti. A hagyományos tömegtermelés és termékek iránti igény mérséklődik, illetve ezek a termékek nem versenyképesek.

6. ábra

A nemzetgazdasági ágazatok nyertesei és vesztesei a GDP hozzájárulás viszonylatában

Forrás: Ecostat; www.ecostat.hu / kiadványok

A MAGYAR TŐKEPIAC FORGALMI SZERKEZETE, VÁLTOZÁSAI

A magyar tőkepiac feléledését követően, azaz 1991-től dinamikus növekedést mutat. Ebben az időszakban következett be a tőzsdeszövetségek kialakulá-

sa, és ma már a BÉT is ilyen szövetség tagja. Látható a tőzsdeszövetségeken keresztül és a tőzsde felvásárlásokon keresztül megvalósuló koncentráció. Ez a folyamat a hazai értéktőzsdének közép- és hosszútávon nem kedvez, fennmaradását kérdésessé teheti. A BÉT összes

forgalmát a 12. táblázat mutatja. A BÉT – előzőekben írt – világgazdaságon belüli súlyának relatív csökkenése nem teheti kérdésessé hazai szerepét.

2006-ban már a GDP közel felét tette ki a BÉT összes forgalma.

12. táblázat

A Budapesti Értéktőzsde forgalma 1991-2006. években

Megnevezés adatok: milliárd Ft-ban	1991.	1995.	1999.	2004.	2005.	2006.
Azonnali piacok forgalma						
Részvények	9,8	87,3	3 431,9	2 609,9	4 830,5	6 500,5
Befektetési jegyek		3,4	0,4	0,7	1,5	4,8
Államkötvény, kincstárjegy	0,3	158,3	4 533,0	145,6	97,6	164,2
Vállalati kötvény és jelzáloglevél			35,3	190,1	198,1	220,0
Kárpótlási jegy		4,2	2,3	0,8	0,2	1,2
Azonnali forgalom összesen	10,1	253,2	8 002,9	2 947,1	5 127,9	6 890,7
Derivatív piacok						
<i>Határidős forgalom</i>						
Határidős részvény			135,2	970,7	1 569,0	1 889,8
Határidős deviza			22,8	796,7	2 140,4	3 034,8
<i>Szofisztikált termékek</i>						
Határidős indexek			1 119,0	439,2	1 044,9	1 526,8
Határidős kamatok SWAP			12,3	0,8	0,7	2,6
Derivatív piac összesen			1 289,3	2 207,4	4 755,0	6 454,0
Tőzsdei összes forgalom	10,1	253,2	9 292,2	5 154,5	9 882,9	13 344,7
Derivatív piacok aránya a tőzsde összes forgalmából			13,88%	42,82%	48,11%	48,36%

Forrás: BÉT Éves Statisztika

A hazai derivatív piacok növekedése dinamikus. A piac felépülését 1999-től számíthatjuk és 2006-ban már a tőzsdei összforgalom közel felét képviselte. A világgazdasági nagy rengések (2000) a kialakulatlan piacot még nem érintették olyan mértékben, mint az a világ vezető tőzsdéin és világgazdaságban történt. A hazai derivatív piac lehetőségeit mutatja ugyanakkor, hogy aránya az összes tőzsdei forgalomból 48%, míg ugyanez az arány a fejlett tőzsdéken 60-80% közötti. A Budapesti Határidős és Árutőzsde éves gabonaforgalma 2000-ben 135 Mrd Ft értéken tetőzött, ami 2004-ben már 32 Mrd Ft-ra zsugorodott.

NÉHÁNY MEGÁLLAPÍTÁS

- Az ezredforduló világgazdasági fejlődését a gyorsuló világgazdasági növekedés, a térségi és vállalati koncentráció erősödése jellemzi.

- A fejlett térségek, így Európa is újabb világgazdasági kihívásokkal találkozik. Ázsia, azon belül Kína eddigi növekedése, fokozódó súlya a világgazdaságban további ázsiai térnyerést eredményez, s a következő években India Kína párjává válik, együtt Ázsia súlyát, valamint szerepét új dimenzióba helyezik.

- Latin-Amerika (Dél-Amerika) új világgazdasági erőként jelenhet meg.

- A jelenlegi fejlett térségek (USA, Európa) súlyának a világgazdaságban csökkenése várható. A versenyképesség biztosítása eddig el sem képzelte erőfeszítéseket és gazdaságsszervezési lépéseket kényszerít a fejlett államokra.

- A globalizációs folyamatok változatlanul folytatódnak. A digitális és infokommunikációs technológia új lehetőségeket nyit a világgazdaság fejlődésében, új iparágak előtt nyithatja meg a nemzetközivé válás útját.

- A világkereskedelem tovább bővül. A WTO tárgyalások, ha zökkenőkkel, ellenállások és megakadások mellett is, liberalizálják a világkereskedelmet, és különösen a hagyományos, mezőgazdasági termékek kereskedelmét a fejlődő országok felzárkózása érdekében. Egyes ágazatok, így a mezőgazdaság is, csökkenő erőt képviselnek a világgazdasági versenyben, mely ágazati versenyként is megjelenik.

- A piacok fejlődése új és új virtuális tereket épít ki, és egyre szofisztikáltabb termékek jelennek meg.

- A globális kereskedelem a tőzsdei kereskedelmet is beleértve, egyre átláthatóbbá teszi a piacokat. A származékos, határidős és derivatív piacok fejlődése növeli a piaci biztonságot, lehetővé teszi a kereskedelmi ügyletek kockázatainak fedezését és időbeni behatárolását. A tőzsdeszövetségek további koncentrációt vetítenek előre, és növelik nagy forgalmuk révén az átláthatóságot és biztonságot, csökkentik a kereskedés költségeit.

- A világgazdaság fokozódó koncentrációja és átláthatósága új kockázatok is teremt. A nagy vezető térségek bármelyikének gazdasági megroppanása világméretű zavarokhoz vezethet. A világ nagyméretű tőzsdéi koncentrálik a kockázatokat is, így bármelyik nagy világtőzsde (New York, Chicago, London, Tokio) megingása világméretű kihatást generálhat. A szofisztikált piacok nem kö-

tődnek valóságos, fizikai tényezőkhöz, így nagyobb valószínűséggel szakadhatnak el az árak és folyamatok a reális áráktól, valamint folyamatokból, ami egyre nagyobb méretű kiigazításokat indukálhat.

- A koncentrációs és globalizációs folyamat – a kockázatok ellenére – töretlen, és nem feledhető, hogy a gazdasági jólét egyre inkább elvárt feltételeihez táln a szükséges „rossz”.

- Magyarország helyzet az új globális világban EU tagként találhatja meg:

- o Az EU-n belül hazánk gazdasági ereje, az 1%-ot közelítő GDP arány csak követő stratégiák kialakítására nyújt lehetőséget.

- o A kitörési pontokat az ország természeti tényezői és társadalmi, gazdasági felkészültsége alapján, objektív kritériumok mentén szükséges meghatározni.

- o A mezőgazdasági termékek agrárpiaci támogatása átalakul, a tömegtermelés támogatásáról egyre inkább a vidékfejlesztési kerül előtérbe. A mezőgazdasági termelés integrálása a bioenergia felhasználás projektjeibe új és jelentős piacokat nyithat.

- o A hozzáadott érték növelése, a tudás „piacosítása”, magas értékű áruba építése, kereskedelmi megjelenítése teheti versenyképessé az országot és mezőgazdaságát.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- (1) The Forbes 2000 – Forbes.com – (2) World Investment Report 2004, UN, New York – (3) World Trade Report 2004, WTO Geneva – (4) World Federation of Exchanges – www.world-exchanges.org – (5) Tömpe F. (2004): Nemzetközi kereskedelem az ezredforduló után. Gazdálkodás 3. sz. – (6) Kiss J. (2006): A világkereskedelem alakulása a XX. század fordulóján. MTA Világgazdasági Kutatóintézet Kiadvány – (7) World Investment Report 2004, Unctad, Geneva – (8) Figyelő TOP-200 Évkönyvek 1996, 1995, 1999, 2000, 2004, 2005, 2006. – (9) Ecostat, www.ecostat.hu kiadványok, hozzáadott érték ágazatonkénti aránya a hazai bruttó hozzáadott értékből – (10) BÁT Éves Jelentések – (11) US Census Bureau – elektronikus kereskedelem – (12) e-Business Watch 2003. – e-kereskedelem